

O IZLOŽBI I KATALOGU "IZ RIZNICE NACIONALNOG MUZEJA 1818.-1998." U PRAGU

Rhea Ivanuš

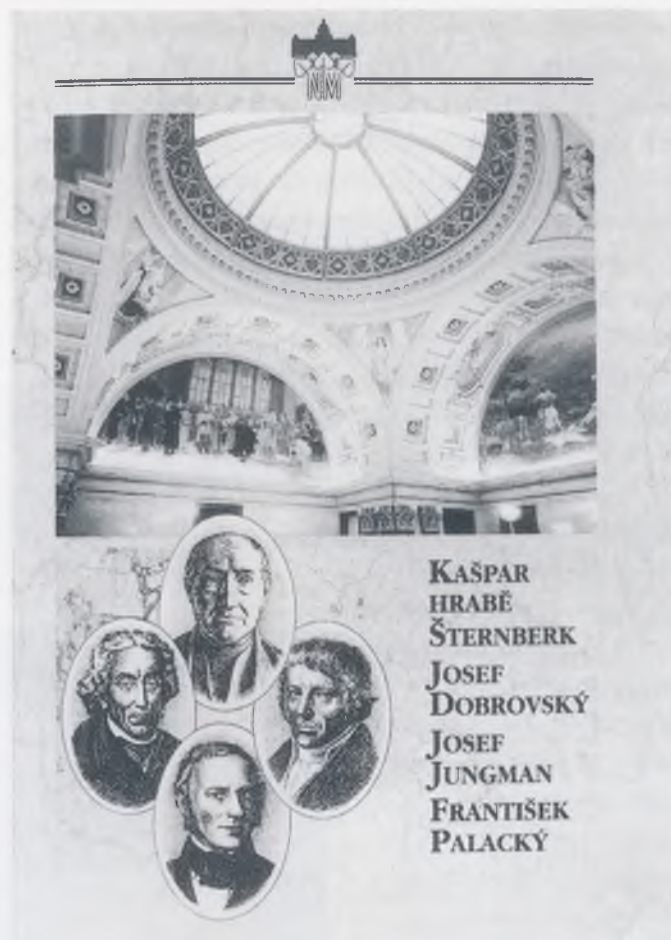
Hrvatski povijesni muzej

Zagreb

P rošle godine obilježena je 180. obljetnica utemeljenja Nacionalnog muzeja u Pragu. Tom prigodom održana je izložba koju prati katalog o povijesnim činjenicama rada, sabiranja i prezentiranja muzejskih odjela Nacionalnog muzeja, a to su Prirodoslovni muzej, Povijesni muzej, Knjižnica Nacionalnog muzeja, Češki glazbeni muzej i Nāprstekov muzej azijskih i američkih kultura. U samoj zgradi smješten je Prirodoslovni muzej s mineraloškim odjelom sa 200.000 predmeta, paleontološkim, botaničkim, entomološkim, zoološkim i mikološkim odjelom, Povijesni muzej, knjižnica i dio Glazbenog muzeja. Ostali muzeji razmješteni su diljem Praga i države Češke.

Izložba je bila postavljena od veljače do listopada 1998. na prvom katu monumentalne zgrade glavnoga praškog trga Vāclavské náměstí. Narodni muzej građen je od 1885. do 1891. godine prema planovima arhitekta prof. Josefa Schutza i to je primjer češke neorenesansne arhitekture druge polovice 19. stoljeća. Fasada široka 100 metara, ulazno stubište i predvorje ukrašeni su skulpturama najpoznatijih čeških majstora. Središnja dvorana muzeja je Phanteon sa zlatnom kupolom koja dominira i reši vrh najvažnije ulice češke prijestolnice-Vāclavov trg. Na ovom trgu su se zbili brojna događaji ovog stoljeća; na trgu je 1918. proglašena nova država Čehoslovačka, 1939. nacističkim je tenkovima najavljena propast Češke Republike, 1968. sovjetski su tenkovi i hici iz strojnice označili propast Praškog proljeća Aleksandra Dubčka. Godinu dana kasnije na trgu se spalio u znak protesta student Jan Palach, a 1989. Vāclav Havel i Dubček su pozdravili razdragano pučanstvo Praga koje je proslavilo slom i pad komunizma u Češkoj. Ideja i scenario izložbe rad je svih uposlenih kustosa pod vodstvom Eve Paulové. Pokrovitelj izložbe bio je predsjednik Češke Republike Vāclav Havel. Likovni postavljāč izložbe bila je Jarmila Jerabková, iako nisu zamijećene inovacije u oblikovanju vitrina, legendi i identiteta izložbe. Izložbu ne prati nikakav multimedijalni program i sve se završilo na muzeografiji 19. stoljeća.

Izložbu je pratio katalog s povijesnim podacima o razvoju i nastanku muzeja, ilustriran sa 59 predmeta od izloženih preko 250. Kataloške jedinice vrlo su skromno obrađene u katalogu bez navedene literature, opaske o restauraciji ili konzervaciji

Osnivači Nacionalnog muzeja u Pragu

predmeta, bez biografskih podataka o osobama, darovateljima i autorima muzejskih predmeta. Sažeto su obrađeni povijesni prikazi odjela, odsjeka i sam rad Nacionalnog muzeja. Pogovor je napisao generalni direktor Nacionalnog muzeja Milan Stloukal, istaknuvši skromni početak muzeja, koji je danas izrastao u značajnu nacionalnu kulturnu instituciju i muzej međunarodnog značaja koji zaštićuje, obrađuje i istražuje više od 13.600.000 muzejskih predmeta. Od te količine posjetioci muzejskih izložbi u glavnoj zgradi na Vāclavskom náměstí, ali i u drugim objektima u Pragu i na nekim drugim lokacijama u Češkoj mogu vidjeti jedva jedan posto muzealija koje su produkt stvaralaštva ljudskog duha, kulture i sabiranja u razdoblju od 180 godina. Naravno, nikada neće biti izložene sve muzejske zbirke. Većina njih određena je samo za istraživanje, neki vrijedni predmeti (naprimjer, rukopisi) ne mogu se izlagati zbog opasnosti od mogućih oštećenja, pa čak i zbog utjecaja dnevne svjetlosti. Nacionalnome muzeju nedostaje izložbenog prostora, polovica odjela nema vlastite stalne izložbe i većina građana Češke ne zna kakve sve zbirke posjeduje Nacionalni muzej. Ova obljetnica bila je prigoda za izložbu na kojoj se svaki odjel predstavio malim uzorkom iz svog zbirnog fonda. Zbog

Unutrašnjost Nacionalnog muzeja u Pragu

prostorne skučenosti izloženi predmeti predstavljaju otprilike samo 0,001% ukupne količine muzejske građe.

Za muzealce povijesnih muzeja posebno je zanimljiv dio kataloga koji govori o povijesnim aspektima razvoja pojedinih odjela Povijesnog muzeja. Zaključuje se, da je sudbina i osnivanje Nacionalnog muzeja vezana uz rad grupe prosvijećenih aristokrata i znanstvenika - grofa Kašpara Šternberka, Františka Klebelsberka, Františka Šternberka Mandercheida, koji su idejama, novčanom pomoći i poklonima svojih zbirki bili utemeljitelji danas svjetski poznatih zbirki. Iz te nekadašnje male privatne institucije, osnovane u svibnju 1818., formirao se značajni Nacionalni muzej svjetskoga glasa.

Milan Lička autor je prvog priloga o **Pretpovijesnom i protopovijesnom odjelu** Povijesnog muzeja. Nastanak samostalnoga pretpovijesnog odjela smatra se 15. ožujka 1893. godine, kada je za prethistorijsku zbirku imenovan kustos (J. L. Pič), konzervator (B. Jelínek) i sluga na pola radnog vremena (V. Landa). Do toga su vremena pronalasci iz pretpovijesnog doba - u skladu s tadašnjim stupnjem znanstvenih spoznaja - bili sastavnicom ne baš diferenciranih zbirki. Sam naziv pretpovijesni i protopovijesni odjel datira od 1970. godine.

U začetku svog postojanja muzej je posjedovao nekolicinu arheoloških pronalazaka različite vrijednosti. Do bitnog zaokreta došlo je u razdoblju u kojem je djelovao sveučilišni profesor J. L. Pič (1893.-1911.). Zahvaljujući njegovoj opsežnoj heurističkoj djelatnosti, stvorena je jezgra prave nacionalne pretpovijesne zbirke sa otprilike 50. 000 predmeta. Danas je u zbirci pola milijuna predmeta. Glavno sakupljačko područje pretpovijesnog odjela je Češka.

Predmeti iz drugih područja uvrštavani su prvenstveno kao komparativni znanstveni ili prezentacijski fond. Iznimku čine egiptološke i antičke kolekcije, koje su osamostaljenjem odgovarajućih stručnih odjela prešli u njihovu nadležnost. Danas odjel raspolaže tehničkom i stručnom podrškom koja osigurava obradu pronalazaka, njihovu konzervaciju, dokumentaciju i proizvodnju replika u izložbene svrhe (keramički laboratorij, laboratorij za konzervaciju kovina, restauratorska radionica za proizvodnju replika, crtaonica). Ovaj djelatni sektor, zajedno s kustosima-arheolozima, upraviteljem depoa-spremišta i knjižnicom, čini bazu za provođenje zbirkotvorne, znanstveno-istraživačke, izložbene, predavačke, stručno-metodološke, publikacijske i edicijske djelatnosti. Temeljni i najbogatiji izvor predmeta zbirke je terensko istraživanje. Muzej ga je prvi put službeno ostvario godine 1843. godine. Sa stvarnim, sustavnim arheološkim istraživanjem Češke počeo je J. L. Pič potkraj 19. stoljeća, koji je obogatio zbirku nizom brojnih pouzdanih i provjerenih pronalazačkih cjelina. Muzejska terenska djelatnost J. Neustupnog uoči II. svjetskog rata ulazila je i na teritorij Slovačke. Od novijih poslijeratnih terenskih akcija treba spomenuti istraživanje neolitskog utvrđenog naselja u *Hluboké Mašuvky*, neolitskog naselja u Mšenu kraj Mělníka, halštatske utvrde u *Kralupy-Minice n. Vlt.*, keltskog oppiduma u *Trstovu*, slavenske utvrde u *Libici n. Cidl.*, mezolitskog naselja u *Horinu* kraj Mělníka, slavenskih grobnica u *Kožlí* kod Orlíka, opsežno zaštitno istraživanje polikulturnog nalazišta u *Kosoru* kraj Radotína i pripremno i zaštitno istraživanje polikulturne lokacije u *Vepreku* kod Kralupa n. Vlt. Logičan završetak znanstvenih arheoloških radova su izložbe. Značajan je pomak na ovom području značila koncepcija J. Neustupnog, ostvarena 1958. godine kao izložba *Pretpovijest Čehoslovačke*, nakon izmjena 1966. godine zvala se *Prapovijest na čehoslovačkom teritoriju* i nakon nedavne aktualizacije posjetiteljima je dostupna pod nazivom *Prapovijest Češke, Moravske i Slovačke*. U širinu koncipiran način prezentacije zajedno s upotrebom novih muzeografskih dostignuća, omogućili su pregledno i razumljivo iskazivanje kontinuiranosti razvoja naselja, genetske i kronološke odnose arheoloških kultura zajedno s gospodarskim, društvenim i kulturnim pojavama.

Kustos **Odjela starije češke povijesti** Lubomír Sršen obradio je u katalogu sadržaj i povijest odjela. Fond je 1890. godine sadržavao samo nekoliko stotina primjeraka. U začetima, kolekcija je bila dio pretpovijesnog i etnografskog odjela. Tek nakon preseljenja u novu zgradu na Václavskom nămestí, nastao je 1892. godine samostalni odjel, povijesno - arheološki. Od 1988. godine nosi naziv Odjel starije češke povijesti. Njegova zadaća je skupljati, čuvati i izlagati materijalne i likovne izvore o društvenoj povijesti u češkim zemljama od početka (otprilike od 11. stoljeća) pa do nastanka Čehoslovačke Republike (1918.). Nadovezuje se dakle na područje djelatnosti Pretpovijesnog i prapovijesnog odjela i prethodi vremenskom periodu što ga dokumentira Odjel novije češke povijesti. Njegovu programu pripadaju povijesno vrijedni predmeti koji se mogu smatrati dokumentima za događaje, osobe i mjesta značajnima za povijest čeških zemalja ili koji su važni za upoznavanje gospodarskog, političkog, socijalnog i kulturnog života na ovom području u praćeno vrijeme. Usmjeren je na povijest stanovništva na području današnje Češke, Moravske i Šlezije, usputno međutim prati i druge teritorije, koji su prema češkoj povijesti u navedenom razdoblju bili u nekom odnosu. Fond Odjela za stariju češku povijest sadržava pri kraju 20. stoljeća gotovo 200. 000 predmeta. Velik dio zbirki sačinjavaju dokumenti povijesnoga karaktera, mnogi fondovi pripadaju kulturno-povijesnom području, značajan dio čine predmeti umjetničkog obrta, a značajne su i kolekcije s područja likovne umjetnosti. Odlučujući utjecaj na sastav zbirki imala je činjenica da su od 1892. godine bili na čelu odjela uvijek povjesničari umjetnosti.

Unatoč tome da programski zbirke obuhvaćaju vremenski dugo razdoblje od ranog srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća, otprilike polovicu svih zbirki čine predmeti iz 19. stoljeća. Određeni nerazmjer je vidljiv i kod provenijencije predmeta - znatan dio vodi prirodno porijeklo iz Praga. Zbirke Odjela za stariju češku povijest su među najraskošnijim u cijelome Nacionalnome muzeju, a neki dijelovi bi teoretski mogli biti dovoljni za osnutak specijaliziranih muzeja. Mnogi su izlošci objavljeni u školskim udžbenicima i enciklopedijama, a ima europskih i svjetskih unikata.

Jednu od najbrojnijih zbirki čine predmeti - arheološki pronalasci iz historijsko-arheološke zbirke. Ne radi se samo o keramici, nego i o predmetima od kovina, kostiju, stakla itd. Značajna u europskim razmjerima je velika **zbirka kamenih skulptura** koncentriranih u Lapidariju Nacionalnog muzeja. Na tu se nastavlja i djelomice je s njom u vezi i kolekcija gipsanih modela i odljevaka. Jedna od najvrednijih i najatraktivnijih zbirki, stvarana već na početku postojanja muzeja je kolekcija oružja, koja sadržava najstarije streljačko oružje, buzdovane i

drugo oružje iz razdoblja husitskih ratova. Brojem predmeta velika je sakralna zbirka s liturgijskim predmetima korištenim u katoličkim bogoslužjima i za opremanje crkava. Specifična je zbirka apotekarskih predmeta s instrumentarijem i mobilijarom starih ljekarni. U češkoj je to najveća zbirka ove vrste. Na sličan način izdvaja se mala zbirka čeških zvona, i to kako srednjovjekovnih tako i majstorskih primjeraka iz renesanse. U zbirke umjetničkog obrta uvrštene su reprezentativne kolekcije porculana, stakla, običnih kovina (bronca, bakar, kositar, mesing, olovo, željezo itd.), plemenitih kovina (zlata i srebra), nakita, poludragog i dragog kamenja, medalja i ordena, znački, igračaka i društvenih igara, najrazličitijih drvenih predmeta, namještaja, predmeta od plemenitih prirodnih materijala itd. Golema i bogata je zbirka tekstila, odjevnih ukrasnih dodataka i kopči. U umjetničko područje spada kolekcija drvenih rezbarija, slika i minijatura. Ikonografski materijal predstavljaju crteži, grafički listovi, golema kolekcija svetih slika, zemljovida i mapa, fotografija, razglednica, papir, tiskovne i tiskarske ploče i sl. Dopunske su kolekcije pribora za pisanje, pečata, šivaćeg pribora, mjernih uređaja, zanatlijskih alata, pribora za jelo, pribora za pušaće itd. Opsežna i programski izgrađivana je zbirka osobnih uspomena.

U današnje vrijeme, kada se prethodni nagli rast zbirki zaustavio, odjel se usredotočio na kvalitetniju i intenzivniju zaštitu muzealija. S obzirom na to da je 97,5% svih kolekcija smješteno u depoima, nastoji ih se što više učiniti pristupačnima istraživačima i širokoj javnosti. To se ostvaruje predavanjima s demonstracijom predmeta, publiciranjem u popularnom i stručnom tisku, na radiju, televiziji i sl.

Odjel godišnje posuđuje približno 500 eksponata za izložbe drugih muzeja i galerija, sudjeluje na izložbama nacionalnog muzeja i za sada samo u rijetkim prilikama organizira i vlastite

*Pjesmarica malog formata iz 19. st.
(sadrži svetačke, pobožne i svjetovne pjesme)*

Snimka minijatura iz molitvenika kralja Ladislava, 1453. god.

izložbe. Zadnjih su se godina, naime, djelatnici odjela usredotočili prvenstveno na pripremu stalnih postava. Izložba *Najstarija povijest Lunovica pod Blankom*, postavlja se istoimenom dvorcu na temelju dugogodišnjeg arheološkog istraživanja dr. P. Radomerskog već 1981. godine sa 467 izložaka. Tako je odjel sudjelovao s gotovo polovicom izložaka (konkretno 760 predmeta) na postavljanju stalne izložbe češke povijesti od prapovijesti do 19. stoljeća u Lobovickoj palači praškog dvorca. Izložba je 1987. godine otvorena pod nazivom *Spomenici nacionalne prošlosti*. Iste je godine Odjel za stariju češku povijest otvorio u dvorcu Vrchotové Janovice stalnu izložbu *Društvo u Češkoj 19. stoljeća*, u čijem postavu je 550 izložaka, u prvom redu portreta, namještaja i osobnih uspomena. U srednjovjekovnom podrumu istog dvorca je 1992. godine otvorena druga stalna izložba, *Češko zvonarstvo*, sa 96 zvana, zvončića i drugih odgovarajućih eksponata. Najsloženija zadaća bila je reinstalacija Lapidarija Nacionalnog muzeja, stalne izložbe kiparstva u kamenu u češkoj od 11. do 19. stoljeća. Ova izložba, zatvorena 1967. godine zbog lošeg stanja zgrade, ponovno je otvorena za javnost u samostalnom paviljonu na praškom Sajmištu 1993. godine. Sačinjava je 718 izložaka, uključujući najveće komade zbirke, kao na primjer kipovi s Karlovog mosta, Krocínova česma, Medvjeda vrata ili

spomenik maršalu Radeckom. Godine 1997. Odjel je dovršio stalnu izložbu povijesnih ljekarni, u Nerudovoj ulici br. 32, u Pragu na Maloj strani, postavljenu u prostorijama bivše Dittrichove ljekarne Kod zlatnog lava, a sadržava sačuvanu opremu izvorne oficine iz razdoblja nakon 1821. godine. U ovom postavu na relativno malom prostoru (5 prostorija) izloženo je 1070 povijesnih predmeta iz starih čeških ljekarni. U svezi s proslavom 200. godišnjice rođenja Františka Palackog biti će nakon opsežne rekonstrukcije ponovno otvoren i Memorijalni centar Františka Palackog i Františka Ladislava Riegra u Ulici Palackog br. 7, u Pragu u Novom gradu. Radi se o netaknutom, sačuvanom građanskom stanu iz 19. stoljeća, u kojem je Palacký pisao svoju *Povijest* i gdje je bilo središte političkog i kulturnog života čeških domoljuba u 19. stoljeću. Tu je sačuvano oko 900 izvornih predmeta, od namještaja, slika, osobnih uspomena, odjeće i obiteljskih albuma Palackog.

Povijesni razvoj *Arhiva Nacionalnog muzeja* obradio je Jan Schwaller, koji datum nastanka smatra 1. ožujka 1846. godine, kada je na mjesto upravitelja muzejskog arhiva imenovan Karel Jaromír Erben, koji je 15. travnja 1818. godine u članku "*Pozivu domoljubnim prijateljima znanosti*" na prvo mjesto postavio zahtjev za posvećivanjem pozornosti povijesti kao znanosti. Glavni pobornik davanju prioriteta povijesnih odjela Nacionalnog muzeja bio je grof Kašpar Šternberk. Iako prirodoslovac, upravo se on obratio 1818. godine crkvenim vjerodostojnicima, da podupru češko duhovništvo pri skupljanju povijesnih spomenika za muzej, a zatim je nastojao pridobiti pokrajinsku upravu za istu aktivnost. Na taj su način nastali prvi temelji na kojima je kasnije nastao muzejski arhiv. Zanimarivanost "*Zbirke narodnih pisanih spomenika*" Nacionalnog muzeja dokumentiraju ove brojke: 1823. godine činile su je samo 23 isprave, 1834. godine 900, a 1841. godine 4000 isprava. To je bio jedan od razloga spajanja ove "Zbirke" knjižnici muzeja. Punu odgovornost i nastojanje za poboljšanjem kvalitete djelatnosti na području povijesnih zbirki imao je František Palacký. Rezultat njegova naglašavanja neophodnosti postojanja češkog arhiva, uz koji je kao nedjeljiva djelatnost stajala akvizicijska djelatnost, bio je za rast zbirke isprava u originalima i prijepisima. Palackom je uza suglasnost vlasti uspjelo u muzeju pohraniti 2.000 prijepisa. Njemu u radu pomažu sposobni pomoćnici - V.V. Tomeka i K.J. Erben. Datum 1. ožujka 1846. godine nije samo datum imenovanja Karela Jaromíra Erben muzejskim asistentom, istodobno je to početak funkcioniranja arhiva kao samostalnog odjela Domovinskog muzeja, te je tako najstariji organizirani javni arhiv u Češkoj. Njegova zadaća bila je i nadalje provoditi istraživanje izvan praških arhiva.

Nakon Erbenova odlaska na mjesto prvog arhivara glavnoga grada Praga 1851. godine, uslijedilo je razdoblje kada se na rukovodećemu mjestu arhiva izmijenilo 7 djelatnika s relativno kratkim mandatima.

Godine 1878. na čelo Arhiva dolazi Václav Schulz i ostaje 40 godina. Uz njegovu osobu vezuje se potpuna reorganizacija zbirke. Iako ne odgovarajući u potpunosti današnjim arhivarskim načelima, dao je arhivskom materijalu oblik koji je kod nekih zbirki primjetan i danas.

Temelj je zbirka spisa (zbirke A i B), rukopisa, patenata i drugih otisnutih upravnih akata, topografskih i heraldičkih izraza (zbirke D, F i H). Jedini stvarno organski arhivni fond koji odgovara suvremenim arhivarskim načelima od samoga početka bio je obiteljski šternbersko-manderscheidski arhiv. Mnogi istraživači danas koriste tzv. Eichlerovu zbirku (signatura G) koja sadržava skup spisa prikupljenih kao temeljni materijal za Sommerovu topografiju Češke u dvadesetim godinama 19. stoljeća. Ovaj set zbirke upotpunjen je genealoškom zbirkom Vratislava iz Mitrovica (signatura CH). Nije posustajalo ni istraživanje arhiva koje se prebacilo na bohemikalne materijale čuvane u inozemstvu. U ovoj djelatnosti je Schuleru u mnogome pomogao Z. Nejedlý. Nabranje zasluga Václava Schulza za Arhiv moglo bi se nastaviti preseljenjem Arhiva u novu zgradu na Václavskom náměstí 1892. godine, spašavanjem opsežne patrimonijalne i obiteljske registrature iz grada Litomyšl 1896. godine.

Do 1921. godine posao direktora Arhiva obavljao je Václav Hrubý koji je u njemu djelovao od odlaska Zdenka Nejedlog 1909. godine. Nakon njega je vodećom osobom postao Karel Sloukal, koji je arhivni materijal u potpunosti podredio modernim načelima. Od 1920. Arhiv je počeo funkcionirati i kao arhiv vlastite institucije na način da je počeo preuzimati najstarije spise muzejske registrature od 1900. godine.

Tamno poglavlje razvoja Arhiva je razdoblje nacističke okupacije. Dana 30. rujna 1939. godine Arhiv Nacionalnog muzeja prestao je službeno postojati. Uslijedila je naredba za premještanje zbirke koje su trebale biti izravno spojene s fondovima Arhiva zemlje Češke. Naredba nikada nije provedena. Arhiv je ipak ostao u zgradi Arhiva zemlje Češke. Tada je upraviteljem Arhiva Nacionalnog muzeja nakon Jaroslava Charváta postao Rudolf Vindiš.

U pedesetim godinama je Arhiv došao do niza ostavština prirodoslovaca, historičara i diplomata.

U muzejskom arhivu započinje 1959. godine raditi Aleš Chalupa, najzaslužniji za očuvanje Arhiva i promicanje njegove nove orijentacije, usmjerene prvenstveno na osobne pisane fondove djelatnih ličnosti iz političkog, javnog, znanstvenog i

kulturnog života Češke. Arhiv je preseljen na novu lokaciju u ulicu Pohorelec 8. Chalupovo razdoblje pripada najznačajnijem u povijesti ove institucije.

Nakon kratkog intermezza kada je Arhiv vodio Vladimír Ružek, upraviteljem je 1986. godine postao Jaroslav Čechura, koji je to i danas.

Orijentacija na sabiranje i obrađivanje pisanih ostavština značajnih osoba i nadalje je prioritet djelatnosti Arhiva Nacionalnog muzeja i u budućnosti. Otvoreno je novo spremište u Terezínu i Arhiv je pronašao svoje konačno sjedište u Pragu - Holešovice.

Ništa manje zanimljiva nije povijest **Numizmatičkog odjela** Nacionalnog muzeja prema pisanju Zdenke Míkové, a na jubilarnoj izložbi zastupljena s akvizicijom nizozemskih medalja iz 16.-18. stoljeća dobivenom početkom devedesetih godina. Značajan dio numizmatičke zbirke čine medalje. Pripadaju artefaktima koji uprizoruju i dokumentiraju aktualna događanja vremena u kojem su nastajale. Svojom komemorativnom funkcijom stvaraju slikovnu kroniku raznih povijesnih etapa. Kovane medalje nastajale su uglavnom istom tehnikom kao kovani novac. Njihove kovne kalupe izrađivali su tzv. "rezbari željeza" i to prvenstveno na temelju grafičkih predložaka. Tu je i kolekcija nizozemskog medaljarstva tijekom tri stoljeća, od kojih su 16. i 17. stoljeće važni zbog povijesti zemlje i to ponajprije radi borbe za slobodu i samostalnost protiv dominacije Španjolske.

Etnografski odjel je jedna od složenih i najopsežnijih cjelina Povijesnog muzeja. Na izložbi je predstavljen fundus s primjercima narodnih rukotvorina. Sadržaj zbirke s 200 tisuća muzealija koje dokumentiraju vrijednosti pučke kulture češkog naroda, ali i drugih slavenskih i europskih naroda i zemalja obradila je Jirina Langhammerová.

Odjel sačinjavaju predmeti koji prezentiraju tradicionalnu, pretežno rustikalnu materijalnu i duhovnu kulturu, tradicionalno stanovanje, opremanje domaćinstva, gospodarstvo i obrtništvo, narodne nošnje, umjetnost, religiju i običaje.

Osnovica odjela je nekoliko izvorno samostalnih cjelina. To je prvenstveno zbirka nekadašnjeg *Muzeja Českoga Kraljevstva* i njegova izložba u glavnoj zgradi Nacionalnog muzeja, nazivana *Seoska dvorana*. Nastala je 1894. godine na temelju etnološke kolekcije *Opće zemaljske jubilarne izložbe* u Pragu 1891. godine. Druga značajna cjelina je fond *Náprstkove* zbirke od koje je 70-ih godina 19. stoljeća formiran *Náprstekov Českí industrijski muzej*. Fond je, vremenski gledano, najstariji, međutim, u zbirke odjela uvršten je tek tijekom 40-ih godina 20. stoljeća. Treći i

najznačajniji fond predstavljaju zbirke nastale tijekom znanstvenog istraživanja ostvarenog za Etnografsku čehoslovačku izložbu u Pragu 1895. godine, koja je bila osnovicom izvorno samostalnom Čehoslovačkom etnografskom muzeju iz 1896. godine. Navedene zbirke su postupno od 1922. godine spajane u jednu cjelinu i predstavljaju osnovicu današnjeg Etnografskog odjela. Tokom vremena proširivane su znanstvenom sakupljačkom i akvizicijskom djelatnošću i stvorile od odjela jedan od najopsežnijih fondova Europe.

Etnografske zbirke su 1902. godine našle trajan smještaj u Pragu na Smíchovu, u Ljetnikovcu Kinskih, šest godina kasnije njemu je dodana još jedna zgrada, tzv. Švýčárna u kojoj je privremeno postavljena poljoprivredna izložba, dok su u Ljetnikovcu pretežno ostajale umjetničke zbirke. Obje zgrade čine Etnografski odjel do današnjih dana. Zbirka je podijeljena u sljedeće cjeline: narodne nošnje, tekstil, stanovanje i gospodarstvo, oprema domaćinstva, narodna umjetnost, folklorni običaji, arhiv i knjižnica.

Najveći fond, oko 80.000 predmeta, predstavlja narodni tekstil i nošnje iz Češke i Slovačke. Ima primjeraka odjeće naroda južne i istočne Europe. Veličinom i tipologijom jedinstvena je zbirka narodnog namještaja s 1.500 predmeta, zbirka keramike od 20.000 primjeraka. Značajne su i druge zbirke; rustikalne obrade drva, pruca kovina, kamena. Karakteristične za duh etnografske kolekcije su zbirke s područja narodne duhovne kulture: kipova, reljefa svetaca i kolekcija crteža na staklu.

Unikat je zbirka narodnih jaslja, u kojoj se narodna umjetnost spaja s običajima. Pored poznate i često izlagane božićne tematike, značajna je kolekcija uskršnjih pisanica i drugih obrednih predmeta. Među njima se ističu narodne maske i svirale od različitih materijala. U prošlom razdoblju nastalo je nekoliko etnografskih stalnih postava. Prvi je postavio u pozitivističkom duhu Lubor Niederle, zadnji pak Helena Johnová. Sadašnja generacija muzejskih etnografa nije mogla postaviti stalnu izložbu, jer tradicionalna muzejska zgrada, Ljetnikovac Kinskih, čeka obnovu. Zbog neadekvatnog izložbenog prostora etnografski odjel je u posljednjim desetljećima ostvario niz značajnih i znanstveno-istraživačkih izložbi u zemlji i u inozemstvu. Izložbe su održavane najčešće u palači Lobkovic na Praškom dvoru s tematikom tekstila, keramike, narodne umjetnosti, običaja.

Najveće djelo sadašnje generacije etnografa Nacionalnog muzeja bila je jubilara Etnografska izložba 1995., postavljena u glavnoj zgradi Nacionalnog muzeja uz stogodišnjicu Etnografskog muzeja i struke. Ona je postala važnom sastavnicom rada odjela i pripremom za budući stalni postav.

Kazališni odjel posjeduje 750.000 predmeta, a predstavila ga je u katalogu Vilemína Pecharová, koja je obradila organizaciju zbirke i prve osnivače. Na izložbi su izlagani kazališni kostimi,

lukte i rekviziti kazališnog života. Radni prostori i zbirke odjela većim su dijelom smješteni u glavnoj zgradi muzeja na Václavskom náměstí. Organizacija kazališne zbirke u Nacionalnom muzeju datira iz 1924. godine, kada je osnivač i prvi ravnatelj odjela, dramaturg i kazališni povjesničar Jan Bartoš prešao iz Intendanture Narodnog kazališta u knjižnicu Nacionalnog muzeja.

Scenografska zbirka sadržava osim neprocjenjivih dokumenata o baroknom kazalištu i djela najznačajnijih čeških likovnih umjetnika - M. Alša, F. Kolára, K. Štapfra, najpoznatijih scenografa - V. Hofmana, F. Kysele, J. Čapeka, F. Zelenke, B. Feursteina i F. Trostra pa i predstavnike moderne češke scenografije.

Lutkarska zbirka se smatra najprivlačnijom s više od tri tisuće lutaka, dekoracija, zastora a i rekvizita. Osim scenografije tu su plakati i programi, te zanimljiva kolekcija tzv. patrona, izrezanih papirnatih šablona pomoću kojih su narodni lutkari "tiskali" svoje obavijesti i letke.

Rukopisna zbirka odjela okuplja arhivske jedinice vezane uz povijest pojedinih kazališta.

Najbrojnija je *zbirka kazališnih fotografija* i negativa s oko 350.000 primjeraka. Sadržava fotografije najznačajnijih glumaca, pjevača i plesača s kraja prošloga stoljeća, kao i slike poznatih svjetskih umjetnika koji su dolazili u Prag na gostovanja. Posebice opsežna je *zbirka kazališnih plakata, letaka i programa*. Najstariji dokument i ujedno najstariji izložak zbirke je sinopsis alegorične predstave iz 1642. godine. Plakati Stavovskog, Prozatimnog i Narodnoga kazališta najviše se koriste u istraživačke svrhe. Na sličan način, iako ne tako cjelovito, dokumentirana je djelatnost i drugih profesionalnih kazališta, amaterskih družina i putujućih kazališta; zanimljiva je kolekcija cirkuskih plakata s početka 19. stoljeća i zbirka umjetničkih plakata.

Knjižnica kazališnog odjela posjeduje fond kazališno-povijesnih i teoretskih djela (preko 50 000 svezaka), kolekciju kazališnih drama i opernih libreta. Sastavni dio knjižnice je i zbirka kazališnih časopisa i periodike od najstarijih vremena do današnjice. Zaseban dio je odjel sitnog tiska čiji najvažniji dio je vezan uz povijest Narodnog kazališta.

Izložba lutaka je 1996. pripremljena za "Fondation Neumann" u švicarskom Ginginsu, gdje je zabilježila izvanredan uspjeh, a u Nacionalnom muzeju prošle sezone bila je jedna od najposjećenijih izložbi. Izložba je 1997. godine bila mjesec dana postavljena u Magdenburgu u okviru festivala kazališta lutaka. O **Tyršovom muzeju tjelesnog odgoja i sporta** pisala je i za izložbu odabrala eksponate kustosica Kvetoslava Štursová. Izložene su povelje, nagrade, fotografije i odličja značajnih športaša.

Državni muzej čehoslovačkog tjelesnog odgoja i sporta osnovan je 1953. godine pri Državnom uredu za tjelesni odgoj i sport. Svrhom i zadaćom muzeja bila je izgradnja stručne institucije koja bi dokumentirala sva razdoblja prošlosti i sadašnjosti tjelesnog odgoja i sporta i služila znanstvenom studiju i djelotvornoj promidžbi tjelesnog odgoja. Do 1960. godine riješena je organizacijska struktura i funkcioniranje muzeja. Muzej tjelesnog odgoja i sporta priključen je Nacionalnom muzeju 1. kolovoza 1972. godine kao jedan od njegovih odjela. Muzej je prigodom 75. obljetnice nastanka Čehoslovačke Republike 1993. godine, počašćen od strane Češke sokolske udruge nazivom Tyršov muzej tjelesnog odgoja i sporta. Fondovima su priključene zbirke sportskih saveza i tjelovježbenih organizacija kao na primjer Muzeja čehoslovačke sokolske udruge koje dokumentiraju djelatnost sokolske organizacije od nastanka do 1951. godine, Muzej praškog sokola - prve češke tjelovježbene organizacije čija zbirka sadržava jedinstvene spomenike najstarijeg razdoblja tjelesne kulture i uspomene na začetnike Sokola. Priključeni su mu: Muzej Gustava Frištenskog s jedinstvenim uspomnama na sportsku djelatnost češkog legendarnoga hrvača, zbirke Muzeja Augustina Vondricha, zbirke društva Muzeja Češke (kasnije Čehoslovačke) tjelesne kulture u Pragu, zbirke Čehoslovačkog olimpijskog odbora, Kluba čehoslovačkih turista i drugih. Tijekom svoje četrdesetpetogodišnje djelatnosti Muzej je u prikupljanju muzejske građe postigao zapažene rezultate. Fond muzeja, uključujući povijesnu knjižnicu, dokumentacijski i fotografski arhiv, jedan je od najvećih svoje vrste u svijetu. Skupljeno je 36.000 trodimenzionalnih predmeta, preko 75. 000 fotografija, oko 25.000 knjiga i časopisa, više od 7. 000 plakata, preko 1.200 gramofonskih ploča, velike količine arhivske građe. Muzej je došao do nekoliko desetaka ostavština vrhunskih sportaša. Ističe se unikatna ostavština svestranog sportaša i začetnika mnogih sportskih disciplina u Češkoj, suosnivača Češkog olimpijskog odbora, Josefa Rösslera-Orovskog (skupljena 1966.), svestranog sportaša i značajnog djelatnika u čehoslovačkom tjelesnom odgoju dr. Josefa Grussa, izvrnog mačevaoca i veslača Františka Križa (1978.), biciklista s prijelaza stoljeća Čeneka Vincenca Barthella (1977.), Josefa Laufra, prvog čehoslovačkog sportskog reportera i novinara (1986.), Ladislava Fürsta, dugogodišnjeg predsjednika češkoga klizačkoga kluba (1985.), Josefa Procházke, osnivača biciklističke utrke Prag - Karlovy Vary - Prag (1979.), Karela Koželuha, jednoga od najboljih svjetskih tenisača (1977.), Bedricha Šupčíka, sokolskoga gimnastičara koji je na Olimpijskim igrama u Parizu 1924. godine osvojio za Čehoslovačku Republiku prvu zlatnu olimpijsku medalju (1987.) i čitav niz drugih. Stalni postav Tyršovog muzeja postavljena je u kompleksu zgrada Tyršovog doma u Pragu na Újezdu, u bivšoj baroknoj palači Pavla Michne iz Vacínova koja je nakon 1921. godine rekonstruirana na sokolski dom. U izložbi Povijest sokolskog pokreta 1892.-1992. izložena su značajna umjetnička djela iz sokolskog fonda - Mánesove i Machekove slike obitelji Fügner,

Lutke u nošnjama s početka 20. st. (iz Kazališnog odjela Nacionalnog muzeja)

Ženíšekov portrét Miroslava Tyrša, Mánesova zastava Praškog Sokola, radovi ostalih značajnih čeških umjetnika koji su stvarali za Sokol, ali i osobne uspomene obojice osnivača Sokola i drugo iz sokolskog života. Počasno mjesto zauzima srebrni "londonski štit", koji su osvojili sokolski gimnastičari na međunarodnom natjecanju 18. lipnja 1910. godine u Londonu i koji se smatra najljepšim gimnastičarskim trofejem na svijetu.

Stalni postav se dopunjuje prigodnim izložbama, kojih je organizirano oko 150. Muzej je organizirao više od sto izložaba u inozemstvu. O interesu publike za Muzej govore podaci o 900.000 posjetitelja godišnje.

Smatra se jednim od prvih muzeja ove vrste u svijetu, a cilj mu je pružati potporu svjesnosti o tradiciji češke tjelesne kulture.

Na izložbi su pozornost posjetitelja zaokupili predmeti svakodnevice iz **Odjela suvremene češke povijesti**. Tekst u katalogu napisao je kustos Stanislav Slavík.

Muzej prati scenu kojom je čovjek prošao nedavno, prati čovjeka u svakodnevnim situacijama i brigama. Odjel suvremene češke povijesti naravno nema i ne želi imati monopol na zbirke koje reprezentiraju naše stoljeće. Djeluje paralelno s drugim odjelima koji nisu omeđeni godinama, ali su tematski orijentirani na pojedine struke i područja ljudskog života. Nastoji dokumentirati način života - uokviren neizostavnim političkim, gospodarskim i kulturnim događanjima. Način života ipak dolazi do izražaja u uobičajenim aktivnostima: stanovanju, odijevanju, radu, zabavi, društvenoj angažiranosti, stavovima prema političkim događajima, prihvaćanju kulture. Muzej skuplja najrazličitije materijalne spomenike i druga svjedočanstva posredstvom slike,

tiska, uspomene. U zbirke odjela uvrstavaju se obične stvari iz svakodnevice.

Zbirke ne kriju blaga, jer na kratkoću vlastite povijesti ne mogu veličinom i važnošću uspoređivati sa zbirkama ostalih odjela Muzeja. Konceptija stvaranja suvremenih zbirki pruža mogućnost da se ne dopusti nestanak svih svjedočanstava koja će jednoga dana postati jedinstvena.

U zbirkama je relativno bogato prezentirano domaćinstvo gradskoga tipa predmetima iz kuhinje, raznih pomagala, strojeva i uređaja, sitnih alata, tekstila. Nedostaje još namještaj; povelik je i nije ga do sada bilo moguće skladištiti u depoima.

Obiteljskom životu, domaćinstvima pripadaju i igračke kojih ima u zbirci, ali su nerestaurirane i zato još izložbeno neupotrebive. Ima predmeta koji dokumentiraju razvoj trgovine u dvadesetom stoljeću i nju pratimo ne samo kao struku ljudske djelatnosti, već i kao prostor pomoću kojeg ulazi u život obitelji sve više vanjskih utjecaja. Materijal najrazličitijih vrsta prikazuje reklamiranje, a to je promidžbeni tisak, reklamni letci, ambalaža, najrazličitija pomagala.

Zbirka odjeće dopunjuje se suvremenom ženskom i muškom konfekcijom, obucom, modnim dodacima. Uvršteni su primjerci stvaranja modnih salona i za usporedbu, uobičajeni proizvodi krojačkih radnji inspirirani vrhunskom modom. Ovoj zbirci pripadaju i uniforme - uniforme različitih udruga, ali i sigurnosnih službi, vojne odore i drugi elementi vojne opreme. Život društva i njegova povezanost s politikom prikazana je u zbirci značaka, plaketa i odlikovanja. Postojanje udruga i političkih stranaka dokumentira zbirka zastava.

Bogata zbirka tiskovina pruža svjedočanstva o društvenim događajima. Tu su objave, plakati, periodika, sitna tiskovina, iskaznice, legitimacije.

Samostalni položaj u okviru odjela suvremene češke povijesti zauzima opsežna zbirka koja dokumentira životne sudbine Volinskih Čeha. U suradnji s Udrugom Čeha iz Voline i njihovih prijatelja uspjela se sastaviti zbirka koja prikazuje život ove češke dijaspore. U zbirku su uključeni predmeti iz čeških domaćinstava i gospodarstava u Ukrajini, kao i dokumenti i fotografije iz najrazličitijih područja života dijaspore.

Značajne su ostavštine pojedinih - prvenstveno osobnih uspomena na političare, kao ostavština T. G. Masaryka.

Zbirke odjela rastu i to u današnje vrijeme zahvaljujući prvenstveno suradnji pojedinaca i organizacija. Gospodarski problemi nisu mogli zaobići muzejsku djelatnost. Upravo zato treba cijeniti sve koji s muzejom dragovoljno surađuju i zahvaliti im za poklone, financijsku pomoć, interes i simpatije.

Obljetnički katalog sadržava tekstove i drugih odjela Nacionalnog muzeja, češkog glazbenog muzeja, Náprstekov

muzej azijskih i američkih kultura koji informiraju javnost o svojem nastanku i sadržaju zbirki.

Zaključuje se da je jubilej proslavljen skromno, bez svečanih akademija, simpozija, samo manjom izložbom, ali sve u cilju otvaranja trezora i spemišta javnosti i populariziranja nacionalne kulture češkog naroda.

Summary:

The exhibition and catalogue "From the Treasury of the National Museum 1818-1998" in Prague

Last year marked the 180th anniversary of the National Museum in Prague, which was marked with an exhibition accompanied by a catalogue.

The idea and scenario of the exhibition are the result of the work of all the curators under the leadership of Eva Paulova. The exhibition was not accompanied by any multimedia programmes. The catalogue is illustrated with 59 of the total of 250 exhibits at the exhibition, and the afterword was written by the head director of the National Museum Milan Sloukal.

The National Museum has insufficient exhibition space, and the anniversary was an opportunity for each of the departments to present a small sample from its rich holdings. The exhibited items represent only about 0.001 per cent of the entire holdings. The visual design of the exhibition is the work of Jarmila Jerabkova, and the exhibition was held under the auspices of the President of the Czech Republic Vaclav Havel.

The catalogue items are modestly treated in the catalogue, without biographical information about the donors and the authors of the museum items. There is a brief historical presentation of the departments, sections and of the work of the National Museum. The founding and the fate of the National Museum is linked with the work of a group of enlightened aristocrats and scientists whose ideas, financial assistance and donations of collections made them the founders of collections that are today internationally acknowledged. The former small private institution founded in May of 1818 became a significant National Museum renowned throughout the world.

The National Museum developed into a national and cultural institution and an internationally significant museum that preserves, catalogues and carries out research of more than 13.000.000 museum items. Among all these objects, the visitors to the National Museum, in its main building as well as in other places in Prague and some other locations in the Czech Republic, can view barely one percent of the museum items that are the result of 180 years of collecting and museum work.